

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi**Article Type:** Research article**Geliş Tarihi:** 04.05.2022**Submitted:** 04.05.2022**Kabul Tarihi:** 16.05.2022**Accepted:** 16.05.2022

<https://doi.org/10.56448/ataddergi.1112456>

Hüseyin ALI¹

FÂTİMÎ-BİZANS SİYASÎ İLİŞKİLERİ (971-1069)

Öz: Bu araştırmada amaç, Bizans İmparatorluğu ile Fâtımî devleti arasındaki siyasi ilişkilere ışık tutmaktır. Fâtımî halifesi Muiz-Lidînillâh döneminde nüfuzlarını genişleterek Mısır'ı yönetimleri altına geçiren Fâtımîler, Bizanslıların Suriye'nin kuzeyinde ele geçirdiği şehirleri geri almaya çalıştılar. Bu siyasetin uygulanması için Fâtımî komutanlarından Cafer b. Felah görevlendirildi. Aralarında Antakya'nın da bulunduğu söz konusu şehirleri Bizanslıların elinden geri almak için büyük bir ordu hazırlayan Cafer b. Felah, çeşitli girişimlerde bulunduysa da amacına ulaşmayı başaramadı. Böylece Fâtımî devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki anlaşmazlıklar ve askeri hamleler 988 yılına kadar süregeldi. 988'de Mısır'a gönderilen imparator II. Basileios'un elçileri halife Fâtımî Azîz-Billâh'a çeşitli armağanlar sunarak iki devlet arasında barış anlaşması yapma talebini ilettiler. İki devlet arasında ateşkes anlaşması yapıldıysa da anlaşma uzun ömürlü olmadı ve çok geçmeden bozuldu. Bu arada Bizanslılar, her fırsatta Fâtımîleri hedef alırken iki taraf arasındaki silahlı çarpışmalar halife Müstansır-Billâh döneminin sonlarına kadar sürdü. Bu dönemde Suriye'deki birçok bölge ve şehir, Fâtımîlerin elinden çıkarak Fâtımîlerin Suriye'deki nüfuzu gerilemiş oldu.

Anahtar Kelimeler : Fâtımîler, Bizanslılar, II. Basileios, Azîz-Billâh, Antakya.

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi-İslami İlimler Fakültesi, husen222@hotmail.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3237-1204>

FATIMID-BYZANTINE POLITICAL RELATIONS (971-1069)

Abstract: This research was meant to describe the political relationship between the Byzantine and Fatimid states. Due to the influence of the Fatimids extended to Egypt during the reign of the Fatimid Caliph Muizz Li-Dinillah, they tried to return the cities that the Byzantines had conquered in the north of the Levant. The effort was made by the Fatimid leader Jaafar bin Falah, as he prepares alarge army to return these cities from the Byzantines, including Antakya, but the mission failed to be accomplished. Conflicts and military attacks continued between the Fatimid state and the Byzantine Empire until the year 988, when the messenger of the Byzantine came to Egypt. II. Basileios Came with the gifts to the Fatimid Caliph Aziz-Billah requesting for a peaceful agreement between the two states, an agreement to stop fighting and attacking each other that last only for limited period and then Byzantines continued to seize opportunities to undermine the Fatimids. The reason why a military confrontations between the two sides were repeated until the end of the Fatimid Caliph Mustansır Billah's reign , where Many parts and cities of the Levant came out from under his rule, and the influence of the Fatimids receded from the Levant.

Keywords: Fatimids, Byzantines, II. Basileios, Aziz-Billah, Antakya.

GİRİŞ

Tunus'un Mehdiye şehrinde kurulan Fâtımî devleti daha sonraları Mısır'a geçerek burayı merkez edinmiş, böylece (909-1171) yılları arasında İslam dünyasının büyük bir bölümünü yönetimi altına almıştır.² Mısır'a yerleşip Kahire'yi başkent yaptıktan sonra Fâtımîler, nüfuzları zayıflamış olan Abbasîlerin yerine geçerek İslam dünyasının lideri olmak istediler. Bunun üzerine davetlerinin alanını genişleterek nüfuzlarını Abbasî devletinin topraklarına yaymaya koyuldular. Nüfuzlarını yaymak istedikleri bölgelerden biri de Hicaz bölgesi olup bu şekilde İslam dünyası nezdinde hilafetlerinin gücüne güç katmak istiyorlardı. Çünkü Mekke ve Medine'deki Haremeyn-i Şerifeyn'e egemen olmak hilafetin olmazsa olmazlarından görülmekteydi. Nitekim Fâtımîler de belli bir süre Hicaz'ı ellerinde tutmayı başardılar.³

---

² Muhammed Suheyl Takkûş, *Tarihu'l- Fâtımîyîn*, (Beirut: Dâru'n-Nefâis, 2007), 90-91; Eymen Fûad Seyyid, "Fâtımîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları,1995), 12/230.

³ Cemaleddin Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyîn el-Hariciyye*, (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1994), 3.

Fâtımîler, ondan sonra nüfuzlarını Suriye'ye yaymaya koyuldular. Fâtımîlerin attıkları bu adımdan güttükleri iki hedef vardı: Birincisi, amansız düşmanları Sünni Abbasî halifeliğini ortadan kaldırmak. İkincisi, İslam dünyasını yönetimleri altına geçirip kendi mezhepleri olan Şii'liği yaymak.⁴

Fâtımîlerin hedeflerine ulaşması durumunda Suriye, Mısır savunmasının ön hattı olacaktı. Bu arada diğer hedefleri olan Doğu Akdeniz'e egemen olma hedeflerini de gerçekleştirmiş olacaktı. Bu şekilde Bizans ordularının Suriye ve Mısır'a erişmesine de engel olacaktı. Ancak Fâtımîler, Doğu'yu yönetimleri altına geçirmeden İslam dünyasının tek hâkimi olamayacaklarını anlamışlardı.⁵ Bunun için Fâtımî komutanı Cevher es-Sikillî, 970 yılında Cafer b. Felah komutasında başlattığı askeri bir harekât sonucunda Filistin ve Suriye'deki şehirleri ele geçirmeyi başardı.⁶ Sonuç olarak komutan Cafer b. Felah, ele geçirilen bölgelerde Abbasî halifesinin adını hutbelere çıkararak yerine Fâtımî halifesinin ismini geçirmiş oldu.⁷ Daha sonra Fâtımîler bir süre Abbasîlerin başkenti Bağdat'a da hakim olmayı başardı.⁸

Ancak Fâtımîler ondan sonra birçok sorunla karşılaştı. Bu sorunlardan biri de o dönemde ortaya çıkarak Abbasî halifeliğinin savunuculuğunu yapan Selçukluların ortaya çıkışıydı. Selçuklular, Fâtımîleri Bağdat'tan çıkararak Abbasî halifesi Kâim-Biemrillâh'ı tekrar halifelik makamına getirip Sünniliği bölgeye yeniden hâkim kıldılar. Aynı şekilde Suriye'deki şehirlerde yaşayan halkın Fâtımîlerin Şii mezhebine dayalı taassuplarından duyduğu rahatsızlık da söz konusuydu. Bununla birlikte en önemli sorun, Bizanslıların varlığıydı. Çünkü iki taraf arasında Suriye'deki şehirlerin ele geçirilmesi için birçok savaş ve çatışma yaşanmıştı.⁹

⁴ Ali Hasan el-Harbûtî, *el-Azîzubillâhi'l-Fâtımî*, (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1968), 124-125.

Nihat Yazılıtaş, *Fâtımî Devleti'nde Türkler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009), 114-115; Gülendam Tok, *Fâtımîlerin Dini ve Siyasi Düşünceleri* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2018), 90.

⁵ Eymen Fûad Seyyid, *ed-Devletu'l-Fâtımîyye*, (Kahire: el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-Ammetu li'l-Kitab, 2007), 135-136.

⁶ Ahmed b. Ali b. Abdilkadir Takiyuddîn Makrîzî, *İtti'âzü'l-hunefâ bi-ahbâri'l-eimmeti'l-Fâtımîyyîn el-hulefâ*, thk. Cemaleddin eş-Şeyyâl, (Kahire: el-Meclisu'l-Ala li'ş-Şuuni'l-İslamiyye, 1996), 1/120; el-Harbûtî, *el-Azîzubillâhi'l-Fâtımî*, 125.

⁷ el-Harbûtî, *el-Azîzubillâhi'l-Fâtımî*, 125.

⁸ Seyyid, "Fâtımîler", 12/231.

⁹ Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyyîn el-Hariciyye*, 5-6.

Suriye'yi yönetimleri altına geçiren Fâtımîler artık Bizanslılara komşu olmuştu. Böylece iki devlet arasında sürtüşmeler başlamış, Suriye'yi yönetimleri altına almak için aralarında birçok savaş yaşanmıştı. İki taraf bu süreçte karşılıklı olarak birbirlerine elçiler göndermek zorunda kalmış, antlaşmalar yapmış ve tutsak değişiminde bulunma yoluna gitmişti. Ancak Muiz-Lidînillâh dönemi başlarında Fâtımîlerin Suriye'yi yönetimleri altına geçirmesiyle birlikte iki taraf arasındaki ilişkiler canlanmaya başlamıştı. Bu ilişkiler, Fâtımîlerin Suriye'yi kaybettiği Müstansır-Billâh dönemine kadar canlılığını korudu.¹⁰

1. Muiz-Lidînillâh Dönemi (953-975)

Fâtımî halifesi Muiz-Lidînillâh döneminde Fâtımî siyaseti Bizanslıların Suriye'de ele geçirdiği şehirleri geri alma noktasında odaklandı. Mısır'ı yönetimleri altına geçirip başkentlerini Kahire'ye taşıdıktan sonra Fâtımîler, Suriye'de Bizanslıların kendileri açısından tehdit oluşturmakta olduğunu düşündüler. Bunun üzerine Fâtımî komutanı Cafer b. Felah Şam'ın yanı sıra Suriye'nin güney kesimlerini ele geçirdi. 971 yılı Ocak ayında ise Cafer b. Felah, büyük bir orduyla 969 yılında Bizanslılar tarafından ele geçirilen Antakya üzerine yürüdü. Cafer, daha sonra Şam, Taberiye ve Filistin'e adam göndererek asker toplamaya başladı. Ardından topladığı bu askerleri Antakya üzerine gönderdi. Antakya'dan sonra Fâtımî askerleri İskenderun şehrine ulaştı. İskenderun'da bulunan Bizans askerleri ile Fâtımî askerleri arasında bir dizi çatışma yaşandı. Ancak Antakya'yı geri almaya yönelik bu askeri harekattan herhangi bir sonuç çıkmadı. Harekât ise Bizanslılar ile Fâtımîler arasındaki çatışmaların başlangıcı oldu.¹¹

2. Azîz-Billâh Dönemi (975-996)

Ondan sonra Fâtımîlerin halife Azîz-Billâh döneminde Humus, Hama ve Halep şehirlerini 976 yılında yönetimlerine geçirmiş olduğunu görüyoruz. Ancak Halep çok geçmeden Fâtımî halifesi Azîz-Billâh'a baş kaldırdı. Halep valisi Lü'lü, Bizans İmparatoru II. Basileios'a mesaj göndererek Fâtımîlere karşı kendisine yardımcı olmasını istedi. Lü'lü'nun çeşitli hediyeler gönderdiği Bizans imparatoru kendisine yardımcı olmayı kabul ederek Burcu adındaki Antakya

¹⁰ Suleymân er-Rahilî, *es-Sefarâtü'l-İslamiyye ile'd-Devleti'l-Bizantiyye*, (Riyad: Mektebetü't-Tevbe, 1994), 181.

¹¹ Makrîzî, *İtti'âzü'l-hunefâ bi-ahbâri'l-eimmeti'l-Fâtimiyyîn el-hulefâ*, 1/126; Cemaleddin Surûr, *en-Nufûzü'l-Fâtımî fi bilâd's-Şami ve'l-İrak*, (Kahire: Dâru'l-Fikrî'l-Arabi, 1957), 22; Aydın Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018), 218.

valisine mesaj göndererek Fâtımîlere karşı Halep valisine yardımcı olmak üzere ordusuyla Halep üzerine yürümesini istedi. Fâtımî ve Bizans orduları Azaz hisarı yakınlarında karşı karşıya geldiğinde iki taraf arasında dehşetli bir meydan savaşı yaşandı. Fâtımîlerin zafer kazandığı bu savaşta Bizanslılar yenilgiye uğrayarak onlardan çok sayıda kişi ölü ya da tutsak düştü.¹² Mengütekin komutasındaki¹³ Fâtımî ordusu Bizans ordusunun izini Antakya’ya kadar sürerek buradaki tarla ve bahçeleri ateşe verip köyleri yağmaladı. Ondan sonra Halep’e dönen ordu şehri kuşatırken şehir halkı direniş gösterdi. Kuşatma ağırlaştığında Hamdânî hükümdarı Sa’duddevle ve Lü’lü bir kez daha Bizans imparatoruna mesaj göndererek, “Halep’i alırlarsa Antakya’yı da alırlar, Antakya’yı alırlarsa İstanbul’u alırlar” mesajını ilettiler. Bunu duyan imparator, yüz bin askerle bizzat yola çıkarak Halep’e yöneldi. Bu arada Fâtımî ordusu da geri çekilerek Şam’ın yolunu tuttu.¹⁴ O dönemde Fâtımî devletinin güç kazanması nedeniyle Bizans İmparatorluğu’nun Suriye’deki faaliyetleri durma noktasına geldi. Bunun sonucunda Bizans’ın yayılmacı politikasına son verilmiş oldu ve Şam’ı yeniden yönetimleri altına geçiren Fâtımîler, defalarca Halep’e hücum edip ele geçirme girişiminde bulundu.¹⁵

Bizanslıların Halep’teki Hamdânîlere verdiği destek vermesi ve yine Bizanslıların Halep’i defalarca ele geçirmeye ve nüfuzları altına almaya çalışan Fâtımîlere engel olması nedeniyle Fâtımîler ile Bizanslılar arasındaki anlaşmazlık sürüp gitti. Bu durum Bizans İmparatoru II. Basileios’un gönderdiği Bizans elçilerinin Mısır’a ulaştığı 988 yılına kadar sürdü. Beraberlerinde Fâtımî halifesi Azîz-Billâh için çeşitli hediyeler getiren elçiler aracılığıyla imparator, halifeden iki devlet arasında barış ve antlaşma yapılmasını talep etti. Bizans imparatorunun böyle bir antlaşma yapılmasını istemesinin nedeni ülkesinde o dönemde yaşanan iç karışıklıklardı. Fâtımî halifesi Azîz-Billâh, elçilerin sunduğu

---

¹² Ebü’l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf b. Tağrıberdî, *en-Nücümü’z-zâhire fi mülûki Mısır ve’l-Kahire*, (Kahire: Darü’l kütüb, 1963), 4/118-120.

¹³ Yunus Emre Aydın, “Fâtımî Ordusunda Türk Unsuru”, Selçuk Üniversitesi: *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2020, 12/345.

¹⁴ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü’z-Zâhire fi Mülûki Mısır ve’l-Kâhire*, 4/120-121.

¹⁵ Hasan Habeşî, *el-Harbu’s-Salibiyyeti’l-Uvla*, (Kahire: Dâru’l-Fikri’l-Arabî, 1947), 25.

talebi kabul etti¹⁶ ve antlaşma için çeşitli şartlar koştı. Bu şartların en önemlilerini şu şekilde sıralayabiliriz¹⁷:

1. Fâtımî halifesinin Mısır'a yapılmasını talep edeceği yardımların yapılması kabul edilecek.
2. Bizanslılar ellerinde mevcut olan tüm Müslüman tutsakları serbest bırakacak.
3. Bizanslıların yönetimi altında bulunan bölgelerdeki camilerde okunacak Cuma hutbelerinde Abbasî halifesi yerine Fâtımî halifesi için dua edilecek.
4. İki devlet arasındaki savaş yedi yıl süreyle duracak.

Yapılan bu antlaşma ve ateşkesin Fâtımîler ile Bizanslılar arasındaki savaşın durmasında bir etkisi olmadı. Çünkü Fâtımîler, Mengütekin komutasında bir orduyu Halep'e göndererek şehri kuşattılar. Bunun üzerine Hâmdanî hükümdarı Seyfuddevle'nin oğlu Sa'duddevle bir kez daha mesaj göndererek kendisinde Fâtımîlere karşı yardım talebinde bulundu. Bizans imparatoru Sa'duddevle'ye yardım olarak Antakya'daki naibinin komutanlığında yola çıkan bir ordu gönderdi. Elli bin kişiden oluşan ordu Cisir bölgesine kadar ilerleyerek orada, Asi nehrinin kenarında karargâh kurdu. Fâtımî ordusunun komutanı ise haberi alır almaz Halep'ten ayrılarak Asi nehrine yöneldi. İki ordu Asi nehrinin kenarında karşı karşıya gelirken burada, 991 yılında sonuçları açısından önemli sonuçlar doğuran bir savaş yaşandı. Savaşta yenik düşen Bizanslılar kaçıp Antakya'ya sığındı. Buna karşılık Fâtımî ordusu Halep'e yeniden harekât düzenleme ümidiyle Şam'a döndü.¹⁸

Bizans İmparatoru II. Basileios, Suriye'de Fâtımî nüfuzunun artması ve Halep'e tekrar tekrar saldırarak kuşatması sonucunda devletinin karşı karşıya bulunduğu tehlikenin farkına vardı. Bunun üzerine Suriye üzerine yürüyerek Halep'e kadar ulaştı. Halep'teki Hamdanî hükümdarı kendisine boyun eğdikten

---

¹⁶ Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyîn el-Hariciyye*, 240; el-Harbûtî, *el-Azîzubillâhi'l-Fâtımî*, 137.

¹⁷ İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-Zâhire fi Mülûki Mısra ve'l-kahire*, 4/151-152; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmüri, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1993), 26/481; Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyîn el-Hariciyye*, 240; Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, 239; el-Harbûtî, *el-Azîzubillâhi'l-Fâtımî*, 137.

¹⁸ Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *el-âmil fi't-Tarih*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmüri, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997), 7/450; Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyîn el-Hariciyye*, 240.

sonra Humus v e Tarsus'u da ele geçirdi.¹⁹ Daha sonra kırk gün boyunca Trablus'u kuşatti. Ancak şehre girmeyi başaramadı.²⁰ Ardından 995 yılında Suriye kıyılarının büyük bölümünü yönetimi altına altıktan sonra İstanbul'a geri döndü.²¹

Fâtimî halifesi Azîz-Billâh, Bizanslıların Suriye ilerinde nedenli ilerlemiş olduğunu görünce Bizanslıların bu ilerleyişini durdurmak üzere bizzat kendi komutasındaki bir orduyla sefere çıkma kararı aldı. Bunun için büyük askeri harekate hazırlık yapan Azîz-Billâh, veziri İsa b. Nasturus'tan karadan yola çıkacak orduya ek olarak Trablus'a denizden yola çıkacak bir deniz filosu kurmasını istedi. Ancak kurulan deniz filosunun içindeki on altı gemi daha savaşa çıkmadan yandı. Bizanslı tüccarları yangını çıkarmakla suçlayan Fâtimiler moral olarak bu olaydan fazlasıyla etkilendi. Bu tüccarlardan bazılarının Mısır'da gemi sanayisinin yapıldığı alana yakın bir yerde yaşadığını gören Mısırlılar Bizanslı tüccarlara saldırarak onlardan birçok kişi y i öldürdüler. Daha sonra Azîz-Billâh başka bir filonun daha kurulmasını emretti. Filo hazır hale geldikten sonra gemiler Tartus'a doğru yola ıktı. Ancak çıkan fırtına sonucunda filodaki gemilerden çoğu deniz içinde tahrip oldu. Bizanslılar da Mısır filusunda bulunan bazı kişileri tutsak aldı.²² Karadan başlatılan harekâtu yürüten ordunun başında ise bizzat halife Azîz-Billâh bulunuyordu. Ancak ordu Bilbeys şehrine ulaştığında halife aniden ağır bir hastalığa yakalandı ve 996 yılında öldü. Böylece harekât da durmuş oldu.²³

---

¹⁹ Yahya b. Said el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmüri, (Trablus: Gross Press, 1990), 228-230.

²⁰ elik, *Fâtimiler Devleti Tarihi (909-1171)*, 220.

²¹ İbn Tağriberdî, *en-Nücümü'z-Zâhire fi Mlki Mısra ve'l-kahire*, 4/121; Hamza b. Esed b. Ali İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaçk*, thk. Suheyl Zekkâr, (şam: Dâru Hassân, 1983), 1/73; Surr, *Siyâsetu'l-Fâtimiyîn el-Hariciyye*, 241.

²² el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 233; Makrîzî, *İtti'âzu'l-hunefâ bi-ahbâri'l-eimmeti'l-Fâtimiyîn el-hulefâ*, 241; Surr, *Siyâsetu'l-Fâtimiyîn el-Hariciyye*, 240; el-Harbtlî, *el-Azizubillâhi'l-Fâtimî*, 138.

²³ İbnü'l-EsİR, *el-âmil fi't-Tarih*, 7/475; el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 235; İbn Tağriberdî, *en-Ncm'z-Zâhire fi Mülûki Mısra ve'l-kahire*, 4/121; Makrîzî, *İtti'âzu'l-hunefâ bi-ahbâri'l-eimmeti'l-Fâtimiyîn el-hulefâ*, 1/291; İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaçk*, 1/73.

3. Hâkim-Biemrillâh Dönemi (996-1021)

Hâkim-Biemrillâh, babası Azîz-Billâh'ın yerine geçti. Bu esnada on bir yaşında olan Hâkim-Biemrillâh'ın vesayetini ise babası Azîz-Billâh'ın tavsiyesine binaen Bercevân adında biri üstlendi.²⁴ Bu dönemde Bizanslılar, Fâtımîlere güç kaybettirmek için fırsat kollayıp durdu. Hâkim-Biemrillâh döneminde Suriye'de çeşitli karışıklıklar çıkarken 997 yılında Sur şehrinde ahali Fâtımî halifesine karşı ayaklandı ve Allâka adındaki Sur valisi Fâtımîlerden bağımsızlığını ilan etti. Aynı şekilde Müferric b. Dağfel b. Cerrâh da Filistin'de ayaklanarak Remle şehrini kuşatıp burada bağımsızlığını ilan etti ve şehri yakıp yıktı. Bu arada Bizans İmparatoru da büyük bir ordunun başında Suriye'ye sefer düzenleyerek Epemiye hisarını kuşattı.²⁵

Fâtımîler ise Bercevân'ın buyrukları doğrultusunda Suriye'ye çeşitli seferler düzenledi. Ceyş b. Samsâme komutasındaki kara birlikleri Remle şehrini kuşatırken çok sayıda asker taşıyan deniz filosu Sur limanını kuşattı. Böylece Fâtımîlerin kara ve deniz birlikleri Sur şehrinde bir araya gelmiş oldu. Fâtımî orduları ile Sur valisi arasında çıkan savaşın ardından vali Bizans imparatorundan sığınma talebinde bulunmak zorunda kaldı. Sur valisinin Fâtımîlere karşı yardım istediği İmparator II. Basileios destek için deniz kuvvetlerini gönderdi. Bizans ve Fâtımî gemileri karşı karşıya gelince şiddetli bir deniz muharebesi yaşandı. Savaştan Müslümanlar zaferle çıktı ve Bizanslılara ait bazı gemiler Fâtımîlerin eline geçti. Fâtımîler ele geçirdikleri gemilerde buldukları askerleri öldürdü. Geri kalan Bizans gemileri ise geri çekildi. Bunun sonucunda Sur halkı moral çöküntüsüne uğradı. Karadan ve denizden saldıran Fâtımî ordularına karşı koyacak gücü olmayan Sur halkı, teslim oldular ve can güvenliklerinin sağlanmasını talep ederek şehrin kapılarını Fâtımîlere açtılar. Sur valisi Allâka ve bazı adamları yakalanıp Kahire'ye götürüldü ve Allâka burada

---

²⁴ Ahmed b. Ali b. Abdilkadir Takiyyuddîn Makrîzî, *el-Mevaizu ve'l-İtibar bi-Zikri'l-Hutati ve'l-Asâr*, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), 3/6; Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, 251; Mustafa Öz, "Hâkim-Biemrillâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/199; Mustafa Kılıç, "Fâtımî Halifesi el-Hâkim'e Karşı Ebu Revke İsyanı ve Abbâsî-Fâtımî Rekabetinin Bir Örneği Olarak Dâru'l-Hikme", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 8/1 (2008), 200.

²⁵ İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaşk*, 1/83; Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldûn, *Tarihu İbn Haldûn*, thk. Halil Şehade, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988), 4/72; el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 240; Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyin el-Hariciyye*, 242; Öz, "Hâkim-Biemrillâh", 200.

idam edildi.²⁶ Ondan sonra Fâtımî ordusu Filistin'deki Remle şehrinin valisi olan Müferric b. Dağfel b. Cerrâh'ın üzerine yürüyerek mağlup etti. Ordu daha sonra Epemiye'de bulunan Bizans ordusuyla çarpışmak üzere Şam'a yöneldi. İki ordu karşı karşıya gelince çarpışmalar başladı. İlk başta geri çekilen on bin kişilik Fâtımî ordusundan çok sayıda asker Bizanslılar tarafından öldürölüp mallarına el konuldu. Ancak bir anda "Doukas" adındaki Bizans komutanını hedef alan Müslüman bir asker, mızrağını komutanın vücuduna saplayarak düşüp ölmesini sağlayınca Allah'ın düşmanı öldürölldü naraları yükselmeye başladı ve geri çekilmeye başlayan Bizanslılardan çok sayıda kişi orada öldürölldü. Ondan sonra Ceyş b. Samsâme komutasındaki Fâtımî ordusu, Bizans ordusunu takip ederek Antakya'ya kadar ulaştı. Ardından zafer kazanmış bir halde Şam'a döndü. Böylece Bizanslıların Suriye'deki nüfuzu bitirilmiş oldu. Ancak Antakya'ya Bizanslıların elinde kaldı.²⁷

Fâtımîlerin Bizanslılara karşı peş peşe birçok zafer kazanmasına rağmen Bercevân, Mısır'daki iç karışıklıkları bitirebilmek için Bizanslılarla ateşkes yapılmasını talep etti. Böylece Bizans İmparatoru II. Basileios elçi göndererek barış anlaşması yapılmasını ve ateşkes ilan edilmesini önerdi. Bercevân, ayrıca imparatora çeşitli hediyeler de gönderdi. II. Basileios, Bercevân'ın önerisini kabul edince görüşmelere başlama kararı alındı. Ardından Bizans imparatoru da barış anlaşmasının şartları üzerinde anlaşmak üzere Kahire'deki Fâtımî halifesine bir elçi gönderdi.²⁸ Ancak Kahire'de görüşmeler devam ederken Bizans İmparatoru II. Basileios, Fâtımî birliklerinin Antakya'ya doğru ilerleyişini durdurmak amacıyla Suriye'ye karşı taarruz başlattı. Barış projesi tam bozulup gitmek üzereyken imparatorun bu taarruzundaki başarısızlığı, imparatorun güney sınırlarında barışı sağlayarak Bulgarlarla mücadeleye yönelmeyi tercih etmesine neden oldu. Böylece vakit kaybetmeden kendi topraklarına dönmeyi seçti.²⁹

Daha sonra Bizanslılar ile Fâtımîler arasında Kahire'de yürütölen görüşmelere devam edilerek aralarında barış antlaşması imzalandı. Bir dostluk antlaşması

---

²⁶ İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaşk*, 1/83-84; el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 241; Muhammed Abdullah İnân, *el-Hâkim-Bienrillâh*, (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1983), 177.

²⁷ İbn Haldûn, *Tarihu İbn Haldûn*, 4/72; İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaşk*, 1/83-85; el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 242-243.

²⁸ İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaşk*, 1/90; Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyin el-Hariciyye*, 242.

²⁹ el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 248-249.

olan bu antlaşma 1001 yılında imzalanmış oldu. Fâtımî devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki antlaşmanın şartları şunlardı :

1. İki ülke arasındaki ateşkes on yıl sürecek³⁰.
2. Bizans İmparatorluğu Mısır'a ihtiyaç duyduğu tahılları sağlamayı taahhüt eder.
3. Fâtımî halifesi Fâtımî devletinin çeşitli noktalarında yaşayan Hristiyanlara dini ayinlerini ve ibadetlerini serbestçe yapmayı sağlayacak, kiliselerini yenilemelerine izin verecektir³¹.

Ancak Fâtımîler ile Bizanslılar arasındaki dostane ilişkiler çok geçmeden değişti ve Bizanslılar, Fâtımîler ile ticari ilişkileri kesme yoluna giderek Fâtımîlere ulaşan lojistik destek ve yardımları kestiler. Bunun nedeni ise Fâtımî halifesi Hâkim-Biemrillâh'ın 1008 yılında Kudüs'te bulunan ve Hristiyanlar nezdinde büyük önem taşıyan Kıyame Kilisesi'nin yıkılması emrini vermesiydi.³² Çok sayıda Hristiyan her yıl Kıyame Kilisesi'nde düzenlenen Paskalya bayramı kutlamalarına katılmak üzere Mısır'dan yola çıkarak Kudüs'e gidiyordu. Aynı şekilde Bizans kralları ve önde gelen patrikler buraya gizli gizli gelip ziyaret ediyordu. Çünkü Hazret-i İsa'nın dünyaya geldiği ve aynı zamanda göğe yükseldiği yer olduğuna inanıyorlardı. Fâtımî halifesi Hâkim-Biemrillâh bunu öğrenince Remle'deki valisine yazarak Kıyame Kilisesi'nin yıkılmasını istedi. Bunun üzerine Fâtımî valisi de varıp kiliseyi yıktı. Bunu haber alan Bizans İmparatoru ise Kıyame Kilisesi'nin yıkılmasına karşılık olarak ülkesindeki bütün cami ve mescitlerin yıkılmasını emretti.³³

4. Zâhir-Lii'zâzîdînellâh Dönemi (1021-1036)

Hâkim-Biemrillâh döneminin sonlarında iki taraf arasında barışı sağlama girişimlerine rağmen Fâtımîler ile Bizanslılar arasındaki ilişkilerindeki gerginlik

---

³⁰ İbn Haldûn, *Tarihu İbn Haldûn*, 4/72; el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 248; İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaşk*, 1/90; Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi* (909-1171), 281; Kılıç, *Fâtımî Halifesi el-Hâkim'e Karşı Ebu Reuke İsyanı ve Abbâsî-Fâtımî Rekabetinin Bir Örneği Olarak Dâru'l-Hikme*, 201.

³¹ Ali İbrahim Hasan, *Misru fî'l-Usûri'l-Vusta*, (Kahire: Mektebetu'n-Nahdati'l-Misriyye, 1947), 231; Hasan İbrahim Hasan, *ed-Devetu'l-Fâtımîyye*, (Kahire: Mektebetu'n-Nahdati'l-Misriyye, 1958), 257; Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyyîn el-Hariciyye*, 243; Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi* (909-1171), 281.

³² İbn el-Kalânsî, *Tarihu Dimaşk*, 1/108; el-Antakî, *Tarihu'l-Antakî*, 279-280.

³³ Cemaluddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbn el-Cevzî, *el-Muntazam fî Tarihi'l-Umeme ve'l-Mulûk*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992), 15/60-61.

devam etti. Hâkim-Biemrillâh 1021 yılında öldürölünce yerine oğlu Zâhir-Liî'zâzidînillâh geçti. Ancak Zâhir-Liî'zâzidînillâh'ın yaşı küçük olduğundan vesayetini halası Sittulmulk üstlendi.³⁴ Sittulmulk Bizanslılar ile görüşmeleri yeniden başlatarak iki devlet arasındaki ilişkileri güçlendirmeye çalıştı.³⁵ Bunun için 1023 yılında Kudüs patriğini İmparator II. Basileios'a elçi olarak gönderdi. Elçi patrik, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin yeniden kurulması için çaba sarf edecek, Hâkim-Biemrillâh döneminde oluşan Hristiyanların mağduriyetini gidermek için Fâtımî devletinin attığı adımları imparatora haber vererek kiliselerin yeniden inşa edildiğini bildirecekti. İki taraf arasında yeni bir antlaşma tapılması konusunda uzlaşmaya varıldı. Fâtımî halifesi ile Bizans İmparatoru antlaşmanın şartlarını uygulamayı taahhüt etti. Bu şartlardan en önemlileri şunlardı ³⁶:

1. Bizans imparatorunun Kıyame Kilisesi'ni yeniden inşa etmesine izin verilecek.
2. Fâtımî devletinin sınırları içerisinde yaşayan Hristiyanlara, Müslümanların camiye dönüştürdükleri hariç olmak üzere yıkılmış olan kiliseleri yeniden inşa etmesine izin verilecek.
3. Kudüs patriğini tayin hakkı sadece Bizans imparatorunda olacak.
4. Fâtımî devleti Halep'e yönelik her türlü saldırganca eylemden geri duracak.
5. Fâtımî devleti başta Sicilya'da bulunan ve Bizans İmparatorluğu'na tehditler savuran, Bizans İmparatorunun Fâtımî deniz filosunun Sicilya'yı boyunduruğu altına almayı zorlaştıracak şekilde saflarına katılmasından çekindiği düşmanlar olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nun düşmanlarına her türlü desteği vermekten geri duracak.

Buna karşılık Bizans İmparatoru VIII. Konstantinos'un da Fâtımî devletine şu taahhütlerde bulunduğu görölmektedir ³⁷:

³⁴ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-Zâhire fî Mülûki Mısra ve'l-kahire*, 4/248; Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi* (909-1171), 293.

³⁵ Murat Öztürk, "Zâhir el-Fâtımî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları,2013), 44/88.

³⁶ Surûr, *Şiyâsetu'l-Fâtımîyin el-Hariciyye*, 243-244.

³⁷ Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi* (909-1171), 298.

1. Fâtımîler Kıyame Kilisesi'nin yıktığı zaman Bizanslıların yıktığı İstanbul camii yeniden inşa edilecek.
2. Bizanslıların yönetimi altında bulunan bölgelerdeki Müslümanlara ait bütün camilerde okunacak Cuma hutbelerinde Abbasî halifesi yerine Fâtımî halifesinin ismi anılacak.
3. İmparator, Bizanslıların elinde bulunan Müslüman tutsakları serbest bırakacak³⁸.
4. Bizans İmparatoru, Fâtımîlere isyan ederek Bizanslılara sığınan Remle valisi Müferric b. Dağfel b. Cerrâh'a her türlü desteği vermekten geri duracak³⁹.

Ancak Bizanslılar, Fâtımîlerle yaptıkları bu barış antlaşmasını 1031 yılında bozdu ve Fâtımîlere isyan etmeleri için Suriye'deki Arap hükümdarlara destek verme yoluna gittiler. Bizans orduları daha sonra Remle valisi Müferric b. Dağfel b. Cerrâh'la birlikte Suriye üzerine yürüdü. Epemiye'ye kadar ulaşan Bizans orduları burayı alarak yağmaladılar ve kaleyi ele geçirip ahalisinden kadın - erkek birçok kişiyi tutsak ettiler.⁴⁰

5. Müstansır-Billâh Dönemi (1036-1094)

Fâtımî halifesi Müstansır-Billâh döneminin başlarında Fâtımî devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkilerde iyileşme oldu. İki taraf karşılıklı olarak birbirine elçi gönderme yoluna gitti. İlişkilerdeki bu iyileşme Bizans İmparatoru IV. Mihail ile 1037 yılında ateşkes antlaşması yapılmış oldu. Antlaşmanın maddeleri şunlardı ⁴¹:

1. Ateşkesin süresi otuz yıl olacak.

---

³⁸ Kılıç, *Fâtımî Halifesi el-Hâkim'e Karşı Ebu Reveke İsyanı ve Abbasî-Fâtımî Rekabetinin Bir Örneği Olarak Dâru'l- Hikme*, 201.

³⁹ Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyîn el-Hariciyye*, 244.

⁴⁰ Ebu'l-Fida İmaduddin İsmail b. Ali b. Şahinşah b. Eyyub, *el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer*, (Kahire: el-Matbaatu'l-Huseyniyye, 1907), 2/158.

⁴¹ Ebu'l-Fida, *el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer*, 2/162; er-Rahilî, *es-Sefarâtu'l-İslamiyye ile'd-Devleti'l-Bizantiyye*, 197.

2. Bizanslıların Kıyame Kilisesi'ni onarmaya devam etmelerine izin verilecek (Bizans İmparatoru bu iş için Kudüs'e mimarlar göndererek büyük miktarda para tahsis etti).

3. Bizanslılar ellerinde bulunan beş bin Müslüman tutsağı serbest bırakacak.

Bu antlaşmadan sonra Fâtımîler ile Bizanslılar arasında bir barış ve dostluk dönemine girilmiş oldu. Özellikle İmparator IX. Konstantinos'un yönetime gelmesinden sonra Fâtımîler ile dostluk ilişkileri bozulmamaya özen gösterildi. Bizans İmparatoru 1047 yılında Fâtımî devletinde durum bozulurken fiyatların arttığı ve bir kıtlığın yaşandığı dönemde halife Müstansır-Billâh'a büyük bir hediye gönderdi. Hediye, otuz kantar kırmızı altından oluşmaktaydı ve her kantarı on bin Arap Dinarı değerindeydi.⁴²

Fâtımî halifesi Müstansır-Billâh, Bizans İmparatorluğu ile iyi ilişkilerden yararlanarak kendi devletinin ekonomisini canlandırmaya çalıştı.⁴³ Bu çerçevede 1048 yılında Bizanslılarla yapılan antlaşmayı yenileme yoluna gitti. Bu arada İmparator IX. Konstantinos ile dostluk ilişkilerini sağlamlaştırmaya baktı. 1054 yılında Mısır'da pahalılık yaşanıp salgın çıktığında da Müstansır-Billâh Bizanslılardan yardım istedi. Bu arada İmparator IX. Konstantinos'a elçi göndererek kendisine büyük miktarlarda buğday göndermesini istedi. Bizans İmparatoru yardım etmeyi kabul etti. Ama çok geçmeden öldü ve yerine İmparatoriçe Theodora geçti. İmparatoriçe Theodora, Fâtımî halifesine haber salarak birilerinin kendisine karşı çıkması durumunda kendisine destek vermesini istedi. Ayrıca Suriye'de Selçuklulara karşı koymak için yardımcı olmasını istemesinin yanı sıra kendisiyle bu iş için askeri antlaşma yapmasını şart koştu. Fâtımî halifesi bu isteğini reddedince⁴⁴ Theodora, istemiş olduğu buğdayın sevkiyatını durdurdu. Ardından İstanbul camiinde hutbeyi Abbâsî

---

⁴² Şehabeddin Muhammed b. Suheyl b. Ahmed b. Mansûr el-Ebşihî, *el-Mustatraffi kulli fenn mustazraf*, (Beyrut: Dâru Alemlî'l-Kutub, 1998), 305; Takkûş, *Tarihu'l- Fâtımîyîn*, 377; Mustafa Alican, "Fâtımî Halifesi el-Müstansır-Billah Döneminde Mısır'da Yaşanan Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Buhran Üzerine Bir İnceleme", İstanbul: *Tarih Dergisi*, 2014, Sayı 59/6; Çelik, *Fâtımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, 341.

⁴³ Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyîn el-Hariciyye*, 246.

⁴⁴ Ahmed b. Ali b. Abdilkadir Takiyyuddîn Makrîzî, *el-Munteka min Ahbârî Mıs li'bn Müyesserr*, thk. Eymen Fûad Seyyîd, (Kahire: el-Mahedu'l-İlmiyyu'l-Ferensî,1981),13; Takkûş, *Tarihu'l- Fâtımîyîn*, 377.

halifesi el-Kaim bi'Emrillâh adına okuttu. Bu da aralarındaki ilişkilerin bozulmasına neden oldu.⁴⁵

İmparatoriçe Theodora'nın izlemiş olduğu bu siyasetin Bizans İmparatorluğu'nun Fâtımî devleti ile ilişkilerinin geleceğini büyük ölçüde etkiledi. Bu durum Fâtımî halifesi Müstansır-Billâh'ın öfkelenerek Theodora ile savaşıma karar vermesine neden oldu. İbn Mulhim komutasında hazırladığı ordu Lazkiye üzerine yürüdü. İbn Mulhim şehre vararak kuşatma altına aldı. Bunun nedeni, İmparatoriçenin ateşkes antlaşmasını bozarak Mısır'a tahl sevkiyatını durdurmasıydı. Suriye'nin diğer bölgelerinde de Bizans topraklarına taarruz düzenleneceği ilan edildi. Ardından Fâtımî orduları, Epemiye üzerine yürüyerek yakınlarındaki Kastûn şehrini kuşattı. Fâtımîler daha sonra Antakya etrafına yürüyerek buraları yağmaladılar. İmparatoriçe Theodora bunu haber aldığı anda deniz yoluyla seksen gemiden oluşan bir filo gönderdi. Bunun sonucunda 1055 yılında Fâtımîler yenildi ve ordu komutanının yanı sıra kendisine eşlik eden komutanlar da tutsak edildi.⁴⁶

Müstansır-Billâh buna rağmen görüşmelerin yeniden başlaması için çaba gösterdi. Bunun için kadı Ebu Abdullah el-Kudaî'yi iki devlet arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak için İstanbul'a gönderdi. Ancak İmparatoriçe Theodora, Fâtımî elçisinin İstanbul'da olmasına aldırmadığı gibi kendisini hoş da karşılamayıp hakaret etti. Fâtımî halifesi Müstansır-Billâh, İmparatoriçe Theodora'nın Fâtımî devletine yönelik düşmanca tutumlarını ve elçisinin maruz kaldığı kötü davranışları görünce Kıyame Kilisesi hazinelerinin yanı sıra değerli varlıklarının getirtilmesini istedi. Bu da Müstansır-Billâh ile Bizanslılar arasındaki ilişkilerin bozularak ilişkilerde gerginlik yaşanmasında çok etkili oldu.⁴⁷ Daha sonra 1069 yılında özellikle de Suriye'de her iki devlet açısından tehdit oluşturmaya başlayan Selçuklu tehlikesine karşı koymak için Fâtımîler ile Bizanslılar arasında yeniden dostluk ilişkileri kuruldu. Bu ilişkiler büyük önem kazanmaya başlarken iki taraf arasında elçiler gidip gelmeye başladı.⁴⁸

SONUÇ

⁴⁵ Abdülkerim Özeydin, "Müstansır-Billâh el-Fâtımî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/120.

⁴⁶ Makrîzî, *el-Mevaizu ve'l-İtibar bi-Zikri'l-Hutati ve'l-Asâr*, 2/158; Makrîzî, *el-Munteka min Ahbâri Mısır li'bn Müyesser*, 13.

⁴⁷ Makrîzî, *el-Munteka min Ahbâri Mısır li'bn Müyesser*, 14.

⁴⁸ Surûr, *Siyâsetu'l-Fâtımîyin el-Hariciyye*, 5.

Bu araştırmada biz Fâtımîler ile Bizanslılar arasındaki ilişkileri ele aldık. Fâtımîler, Suriye'yi yönetimleri altına geçirmeye çalışarak Bizans İmparatorluğu'na komşu olmaları bu ilişkilerin iyice canlılık kazanmasına neden oldu. Böylece Mısır'a komşu bir ülke olan Suriye'nin taşıdığı stratejik önem ortaya çıkarken, Fâtımîlerin siyasi nüfuzlarını Bağdat yönünde yaymalarında Suriye'nin hareket noktası oluşturduğu anlaşılmaktadır. Suriye aynı zamanda Fâtımîler açısından Bizans İmparatorluğu ile yaşanan çekişmenin temas hattı niteliğini taşımaktaydı. Bu yüzden Fâtımîler, Mısır'a girmiş oldukları ilk andan itibaren Suriye'de yer edinmeye çalışmışlardır. Bu şekilde sınırlarını iki devlet, Abbasî devleti ile Bizans İmparatorluğunun oluşturduğu tehditlere karşı korumaya çalışan Fâtımîler, aynı zamanda Suriye'yi hilafetlerinin rakibi olan Abbasî halifeliğini yıkmanın merkezi olarak görüyorlardı. Bu yüzden ilgilerini Suriye'yi ele geçirme noktasında yoğunlaştırdılar.

Fâtımîler bu iş için komutanlarından biri olan Cafer b. Felah'ı görevlendirdiler. Cafer b. Felah birçok şehri ele geçirip Antakya'yı geri almaya çalıştıysa da başaramadı. Ondan sonra Fâtımî devleti, Bizans İmparatorluğunun sınır komşusu oldu. Bunun sonucunda iki taraf arasında savaş başladı. Fâtımîler, Bizanslılara karşı birçok zafer kazandı. Daha sonra iki devlet arasında antlaşma ve anlaşmalar yapıldı. Fâtımîler bu anlaşmalar sayesinde Bizanslıların elinde olan birçok Müslüman tutsağı da kurtarmayı başardı. Bu ilişkiler önce Muiz-Lidînillâh döneminden itibaren başladı. Bu dönem aynı zamanda Suriye'ye egemen olma sürecinin de başlangıcını oluşturmaktaydı. Bu durum Müstansır-Billâh dönemine kadar sürdü. Bu dönemde Fâtımîlerin Suriye ve Bizans İmparatorluğu sınırları üzerindeki nüfuzları zayıfladı. Hem Bizanslılar hem de Fâtımîler birbirlerine karşı uzun süreli kan kaybettirme savaşları vermeye çalıştı. Ancak savaşı sürdürecekle gücü kendilerinde bulmadıkları dönemlerde görüşme ve diplomasi yoluna baş vurarak ateşkes anlaşmaları ve antlaşmalar yapma yoluna gidiyorlardı. Ancak bu anlaşma ve antlaşmalar da çok geçmeden bozuluyordu. Her iki taraf aralarındaki ateşkes anlaşması ve antlaşmalardan yararlanırken örnek olarak İmparator II. Basileios'un Bulgarlarla savaşa vakit ayırmak için Fâtımîlerle ateşkes ve anlaşma yapmayı tercih ettiğini görüyoruz.

Aynı şekilde Müstansır-Billâh'ın da Bizanslılarla ateşkes anlaşması yaptıktan sonra bu huzur ve istikrar döneminden yararlanarak Mısır'a büyük miktarlarda buğday sevkiyatı yapılmasını talep etti. Ancak İmparator IX. Konstantinos'un ölümü, Müstansır-Billâh'ın bu talebinin yerine getirilmemesine neden oldu. İki

taraf arasındaki ilişkiler, Fâtımîlerin Suriye üzerindeki nüfuzları zayıflayınca kadar bu şekilde savaş ve barış, ateşkes ve anlaşma arasında gidip geldi.

KAYNAKÇA

- Alican, Mustafa. "Fâtımî Halifesi el-Müstansır Billah Döneminde Mısır'da Yaşanan Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Buhran Üzerine Bir İnceleme", İstanbul: *Tarih Dergisi*, 2014. 59/6.
- Înân, Muhammed Abdullah. *el-Hâkim Biemrillâh*. Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1983.
- Aydın, Yunus Emre "Fâtımî Ordusunda Türk Unsuru", Selçuk Üniversitesi: *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2020, 12/345.
- Çelik, Aydın. *Fâtımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018.
- Ebu'l-Fida, İmaduddin İsmail b. Ali b. Şahinşah b. Eyyub. *el-Muhtasar fi Ahbâri'l-Beşer*. Kahire: el-Matbaatu'l-Huseyniyye, 1907.
- el-Antakî, Yahya b. Said. *Tarihu'l-Antakî*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmüri, Trablus: Gross Press, 1990.
- el-Ebşihî, Şehabeddin Muhammed b. Suheyl b. Ahmed b. Mansûr *el-Mustatraf fi kulli fenn mustazraf*. Beyrut: Dâru Alemi'l-Kutub, 1998.
- el-Harbûtî, Ali Hasan. *el-Azîzubillâhi'l-Fâtımî*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1968.
- er-Rahilî, Suleymân. *es-Sefarâtu'l-İslamiyye ile'd-Devleti'l-Bizantiyye*. Riyad: Mektebetu't-Tevbe, 1994.
- Habeşî, Hasan. *el-Harbu's-Salibiyyeti'l-Uvla*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1947.
- Hasan, Ali İbrahim. *Misru fi'l-Usûri'l-Vusta*. Kahire: Mektebetu'n-Nahdati'l-Misriyye, 1947.
- Hasan, İbrahim Hasan. *ed-Devletu'l-Fâtımîyye*. Kahire: Mektebetu'n-Nahdati'l-Misriyye, 1958.

- İbn el-Cevzî, Cemaluddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman. *el-Muntazam fî Tarihi'l-Umemi ve'l-Mulûk*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992.
- İbn el-Kalânsî, Hamza b. Esed b. Ali. *Tarihu Dimaşk*. thk. Suheyl Zekkâr, Şam: *Dâru Hassân*, 1983.
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed. *Tarihu İbn Haldûn*. thk. Halil Şehade, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1988.
- İbn Tağrıberdî, Ebü'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf. *en-Nücümü'z-zâhire fî mülûki Mısır ve'l-Kahire*. Kahire: Darü'l kütüb, 1963.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed *el-âmil fi't-Tarih*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmüri, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997.
- Kılıç, Mustafa. "Fâtımi Halifesi el-Hâkim'e Karşı Ebu Revke İsyanı ve Abbâsî Fâtımi Rekabetinin Bir Örneği Olarak Dâru'l-Hikme". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 8/1 (2008), 200.
- Makrîzî, Ahmed b. Ali b. Abdilkadir Takiyyuddîn. *el-Mevaizu ve'l-İtibar bi-Zikri'l-Hutati ve'l-Asâr*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.
- Makrîzî, Ahmed b. Ali b. Abdilkadir Takiyyuddîn. *el-Munteka min Ahbâri Mısır li'bn Müyesser*. thk. Eymen Fûad Seyyîd, Kahire: el-Mahedu'l-İlmiyu'l-Ferensî, 1981.
- Makrîzî, Ahmed b. Ali b. Abdilkadir Takiyyuddîn. *İtti'âzü'l-hunefâ bi-ahbâri'l-eimmeti'l-Fâtımiyyîn el-hulefâ*. thk. Cemaleddin eş-Şeyyâl, Kahire: el-Meclisu'l-Ala li'ş-Şuuni'l-İslamiyye, 1996.
- Öz, Mustafa. "Hâkim-Biemrillâh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/199. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Özaydın, Abdülkerim. "Mûstansır-Billâh el-Fâtımî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/120. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Öztürk, Murat. "Zâhir el-Fâtımî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/88. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Seyyîd, Eymen Fûad. "Fâtımîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/230. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Seyyîd, Eymen Fûad. *ed-Devletu'l-Fâtımîyye*. Kahire: el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-Ammetu li'l-Kitab, 2007.
- Surûr, Cemaleddin. *Siyâsetu'l-Fâtımîyyîn el-Hariciyye*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1994.

- Surûr, Cemaleddin. *en-Nufûzu'l- Fâtımî fi bilâd'ş-Şami ve'l-İrak*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1957.
- Takkûş, Muhammed Suheyl. *Tarihu'l- Fâtımîyîn*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2007.
- Tok, Gülendâ. *Fâtımîlerin Dini ve Siyasî Düşünceleri*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2018.
- Yazılıtaş, Nihat. *Fâtımî Devleti'nde Türkler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmüri, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1993.